

Nr 21

Utlåtande i anledning av motioner om rätt för kommun att föra talan mot föräldrar om återvinning av ekonomiskt bidrag till barn.

Andra lagutskottet har behandlat två till lagutskott hänvisade motioner, I: 878 av herr *Svenungsson* samt II: 1007 av herr *Fridolfsson* i Stockholm m. fl.

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om översyn av 1960 års lag om samhällsvård av barn och ungdom och 1956 års lag om socialhjälp i syfte att möjliggöra återvinning i fall där det i dag ej är möjligt.» Av motionsmotiveringen framgår, att motionärerna önskar ge kommun rätt till ersättning från föräldrar för ekonomiskt stöd i samband med barns studier.

Gällande bestämmelser

Enligt *föräldrabalken* är föräldrar skyldiga att vidkännas kostnaderna för sina barns uppehälle och utbildning, om barnen ej har egna tillgångar. Denna underhållsskyldighet upphör inte förrän barnet erhållit den utbildning, som med hänsyn till föräldrarnas villkor och barnets anlag är tillbörlig, och ej i något fall förrän barnet fyllt 16 år. Om barnet, sedan dess rätt till underhåll enligt nu angivna regler upphört, till följd av sjukdom eller annan dylik orsak är ur stånd att själv försörja sig, är föräldrarna i mån av förmåga skyldiga att ge barnet skäligt underhåll. Adoptant och adoptivbarn har samma skyldighet att underhålla varandra som föräldrar och barn.

De nu berörda reglerna liksom motsvarande bestämmelser i giftermålsbalken om äkta makars inbördes underhållsskyldighet innefattar den civilrättsliga underhållsskyldigheten mellan anhöriga. I motsats härtill står vad som brukar kallas den offentlighetsrättsliga försörjningsskyldigheten. Denna reglerades tidigare i 1918 års fattigvårdslag och ligger till grund för nu gällande regler i 1956 års lag om socialhjälp och 1960 års barnavårdslag om kommuns rätt till ersättning från enskild för utgiven socialhjälp eller för kostnad för omhändertagande av underårig för samhällsvård.

Socialhjälpslagen skiljer mellan obligatorisk och frivillig socialhjälp. Enligt 12 § utgår obligatorisk hjälp dels till minderårig, varmed avses barn under 16 år, dels ock till den som på grund av ålderdom, sjukdom eller därmed jämförlig anledning inte kan tillfredsställande klara sin egen försörjning, allt i den mån vederbörande saknar egna medel och ej får sina behov tillgodo-

sedda på annat sätt. Hjälpn skall omfatta livsuppehälle och den vård, som finnes erforderlig, samt, i fråga om minderårig, även uppfostran. Om den frivilliga hjälpen ges bestämmelse i 13 §, enligt vilken kommunerna i andra fall än som avses i 12 § har full frihet att bevilja socialhjälp i den utsträckning, som de själva finner erforderligt och lämpligt. Uppdelningen i obligatorisk och frivillig hjälp har betydelse bl. a. för kommuns rätt till ersättning från hjälptagarens anhöriga för utgiven hjälp. Sålunda är enligt 36 § hjälptagarens föräldrar ersättningskyldiga endast för obligatorisk socialhjälp åt barn *under 16 år*. Därest ersättningskyldighet föreligger, har socialnämnden rätt att efter fri prövning efterskänka kommunens fordran (37 §). Kommunens rätt till ersättning preskriberas efter tre år, som i princip räknas från det att hjälpen lämnats.

Vid ingripanden enligt *barnavårdslagen* skall barnavårdsnämnd i första hand vidta förebyggande åtgärder i form av råd och stöd, varning, föreskrifter eller övervakning. I 26 § stadgas att nämnden för genomförande av vad som från dess sida tillrätts eller föreskrivits äger bestrida kostnader för bl. a. utbildning och lämna bidrag till resor, kläder, annan utrustning och omkostnader i övrigt. Om förebyggande åtgärder vidtagits utan att medföra rättelse skall den underårige enligt 29 § omhändertagas för samhällsvård. Den omhändertagne skall därefter överlämnas till enskilt hem, placeras på lämplig anstalt eller — under vissa förutsättningar — intagas på ungdomsvårdsskola. Även barnavårdslagen innehåller regler om kommuns rätt till ersättning för vissa vårdkostnader. För föräldrar är ersättningskyldigheten begränsad till sådan kostnad, som kommun haft för den som omhändertagits för samhällsvård och ej fyllt 16 år (72 §). Rätten till ersättning i sådant fall är dock enligt en särskild kungörelse maximerad till 2 500 kr. per år. Även här utgör preskriptionstiden tre år. Barnavårdsnämnden kan efterskänka ersättningskyldigheten.

Ur förarbetena till socialhjälpslagen, m. m.

Socialhjälpslagen tillkom efter förslag i *prop. 1955:177*, som i sin tur byggde på ett av 1938 års socialvårdskommitté framlagt betänkande, SOU 1950:11. De föreslagna reglerna om kommuns återkravs rätt mot anhöriga innebar genomgripande förändringar i förhållande till vad som dittills gällt enligt 1918 års fattigvårdslag. Den viktigaste nyheten var, att socialhjälp till vuxen person inte skulle kunna återkrävas från hans föräldrar eller barn. Kommitténs förslag i denna del kritiserades av vissa remissinstanser, som framhöll bl. a. att överensstämmelse borde råda mellan den civilrättsliga och den offentligrättsliga försörjningsplikten och att för rättskänslan stötande resultat skulle uppkomma, om en person i goda ekonomiska omständigheter inte blev ersättningskyldig för socialhjälp, som lämnats hans föräldrar eller barn. I det avsnitt av propositionen, vari återkravsreglerna behandlades,

erinrade föredragande departementschefen om, att samhället i en mängd andra former än genom socialhjälp bistod behövande personer utan att av deras anhöriga kräva ersättning för sina utgifter. Som exempel nämndes bl. a. mödrahjälpen och departementschefen fortsatte:

— — — åtskilliga kvinnor, som erhåller dylik hjälp, har med all sannolikhet föräldrar i så god ekonomisk ställning, att underhållsbidrag kunnat uttagas av dem med stöd av föräldrabalkens regler. Med det sagda har jag velat framhålla, att samhällets återkravs rätt ingalunda behöver sträcka sig lika långt som den civilrättsliga underhållsskyldigheten. I vad mån korrespondens bör föreligga, torde för varje hjälpform för sig böra avgöras med hänsyn till vad som kan befinnas vara mest lämpligt. Härvid bör hänsyn givetvis tagas även till den normbildande verkan, som återkravs rätten kan ha för enskilda personers handlingssätt.

Av det siffermaterial, som reviderats av kommittén, synes framgå, att socialhjälp åt vuxna personer i mycket blygsam omfattning återkrävs från deras anhöriga. Återkravs rätten har alltså i dessa fall en ganska ringa direkt betydelse för kommunernas ekonomi. Måhända kan det göras gällande, att den indirekta betydelsen är större, i det att redan vetskapen om att återkravs rätt föreligger kommer en del försörjningspliktiga att frivilligt fullgöra sin underhållsskyldighet. För egen del håller jag dock för sannolikt, att denna indirekta verkan är tämligen ringa. Det är enligt min mening helt andra omständigheter än vetskapen om fattigvårdslagens regressregler som gör att barn bidrar till sina föräldrars underhåll och tvärtom. Inte heller tror jag att den känsla av samhörighet, som vanligen kännetecknar förhållandet mellan föräldrar och barn, skulle försvagas, om dessa regressregler slopades. I varje fall torde, så länge den civilrättsliga underhållsskyldigheten kvarstår oförändrad, reglerna härom utgöra ett tillräckligt stöd för att hålla denna känsla vid liv.

Den främsta anledningen till att kommittén föreslagit att regress rätten slopas i förevarande fall är, att den i vida kretsar skapat motvilja mot att anlita fattigvården. Enligt vad kommittén uttalar drar sig åtskilliga hjälpbehövande gamla för att söka fattigvård, när de inte vill utsätta sina barn för risken och obehaget av ett regressanspråk från det allmännas sida. Att denna iakttagelse är riktig, torde vara allmänt erkänt bland dem, som handhar fattigvården. Det torde vidare förhålla sig så, att många fattigvårdsstyrelser underlåter att verkställa återkrav av den anledningen, att de inte vill skapa osämja mellan föräldrarna och barnen.

I en del remissyttranden över socialvårdskommitténs förslag uttalades, att föräldrars offentlighetsrättsliga försörjningsplikt mot barn inte borde upphöra förrän barnet fyllt 18 eller 20 år. Som skäl härför anfördes, att många ungdomar i 16—20-årsåldern med hänsyn till utökad skolgång och strävan efter bättre yrkesutbildning inte kunde försörja sig själva samt att det blivit alltmera vanligt att underhållsbidrag i domar och avtal bestämdes att utgå tills barnet fyllt 18 år. Departementschefen fann skälen beaktansvärda men framhöll, att 16-årsåldern gällde som minderårighetsgräns enligt en mängd olika författningar av social karaktär. Frågan om en höjning av den angivna åldersgränsen borde därför tas upp i annat sammanhang.

I sitt av riksdagen godkända *utlåtande nr 39* tillstyrkte *andra lagutskottet* propositionen i förevarande delar och lämnade vad departementschefen anfört utan erinran.

Den efter Kungl. Maj:ts bemyndigande den 8 december 1967 tillsatta *socialutredningen* har i uppdrag att göra en allmän översyn av de tre sociala vårdslagarna, nykterhetsvårdslagen, socialhjälpslagen och barnavårdslagen. Enligt utredningsdirektiven har utredningen att pröva bl. a. frågan om en begränsning av kommuns rätt till ersättning av enskild för lämnad socialhjälp. Även barnavårdslagens bestämmelser om reglering av vårdkostnader bör enligt direktiven överses.

Utskottet

Socialhjälpslagen skiljer mellan obligatorisk och frivillig socialhjälp. Den förra omfattar livsuppehälle och erforderlig vård samt, i fråga om barn under 16 år, även uppfostran. Den frivilliga hjälpen kan kommunen lämna i andra fall efter fri prövning. Obligatorisk socialhjälp, som utgått till barn under 16 år, kan kommunen kräva tillbaka från barnets föräldrar. I övrigt är föräldrar inte ersättningsskyldiga för socialhjälp, som deras barn erhållit. Enligt barnavårdslagen är föräldrar till barn, som omhändertagits för samhällsvård och ej fyllt 16 år, ersättningsskyldiga för kostnaden för sådan vård intill ett belopp av 2 500 kr. per år. För utgifter, som kommun i annat fall haft enligt barnavårdslagen, föreligger ingen ersättningsskyldighet.

Förevarande motioner syftar till en sådan ändring av de berörda återkravsreglerna att kommun får rätt till ersättning från föräldrar för ekonomisk hjälp, som lämnats deras barn för fortsatta studier. Med nuvarande ordning kan enligt motionärerna föräldrar i sådant fall komma undan sin civilrättsliga underhållsplikt.

Vid tillkomsten av socialhjälpslagen år 1956 avskaffades all återbetalningsskyldighet för föräldrar beträffande obligatorisk socialhjälp, som utgått till barn som fyllt 16 år. Föredragande departementschefen erinrade om, att samhället i en mängd andra former än genom socialhjälp bistår behövande personer utan att av deras anhöriga kräva ersättning för sina utgifter. Departementschefen framhöll vidare, att samhällets återkravs rätt ingalunda behövde sträcka sig lika långt som den civilrättsliga underhållsskyldigheten.

Sedan dessa uttalanden gjordes har utvecklingen gått vidare mot ytterligare inskränkningar av återbetalningsskyldigheten för socialhjälp. Sålunda har socialutredningen, som tillsattes efter Kungl. Maj:ts bemyndigande i december 1967, enligt sina direktiv att pröva bl. a. frågan om en begränsning av kommuns rätt till ersättning av enskild för lämnad socialhjälp. Ett bifall till motionsyrkandet skulle vara ett steg i rakt motsatt riktning.

Utskottet kan med hänsyn härtill inte tillstyrka motionerna. Det torde f. ö. med fog kunna antas, att redan nu gällande återvinningsregler utnyttjas av kommunerna i mycket blygsam omfattning. Sedan det studiesociala systemet införts och successivt byggts ut torde dessutom de fall, där kommun lämnat studiebidrag till barn som fyllt 16 år, vara sällsynta. Den av motionärerna föreslagna lagändringen skulle därför med all sannolikhet visa sig vara av ringa praktiskt värde.

Utskottet hemställer,

att motionerna I: 878 och II: 1007 inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 17 mars 1970

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herr Strand (s), fru Hamrin-Thorell (fp)*, herrar Lars Larsson (s), Dahlberg (s), Hübinette (m), Österdahl (fp), Andreasson (cp) och fru Grethe Lundblad (s);

från andra kammaren: herr Gustavsson i Alvesta (cp), fröken Wetterström (m), herrar Svensson i Kungälv (s), Nilsson i Kalmar (s), fru Sigurdson (s), herr Aldén (s), fru Fränkel (fp) och fru Håvik (s).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.